

HILSNINGSTALE TIL ANSA'S 25-ÅRS JUBILEUM

Internasjonal utdanning

2.

Utdanningspolitikken og debatt om kunnskapformidling står sentralt i norsk debatt. For norske myndigheter har utbygging av et tilfredsstillende utdanningssystem for alle vært en sentral oppgave i arbeidet med utjevning og likestilling mellom sosiale og geografiske grupper. Vi bruker da også her i landet betydelige offentlige ressurser på utdanning. Av statens totale utgifter regner vi i 1981 med å bruke nesten en tiendedel på utdanning og forskning. I dag er høyere utdanning ikke lenger et sjeldent privilegium for de få utvalgte, men et gode som en stadig stigende del av ungdommen får del i.

Vitenskap og forskning er av de mest overnasjonale deler av kulturmønsteret. Til tross for landegrenser og skiller mellom ideologiske systemer er den internasjonale kontakt og kunnskapsutveksling større enn noen gang. Det er viktig at dette kan bestå, ikke minst for et land som vårt med begrensede ressurser. Storparten av den kunnskap vi bruker er utviklet i andre land, fra arabertall til poliovaksine. Vi vil, som vi alltid har vært, være avhengig av en gjensidig utveksling av studenter og forskere. Universiteter og høyskoler bør kunne opptre som om grensene var åpne. Tanker må være tollfrie.

4.

Det er derfor ikke ønskelig at alle studenter skal ha opplæring i sitt eget land. Jeg mener selvfølgelig ikke dette som påskudd for at man bevisst skal underprioritere utbyggingen av studieplasser for å tvinge studenter ut enten de vil eller ei. Men alternativet til det bør ikke være et selvforsynt og selvtilstrekkelig system.

Jeg ser det også som en avgjort fordel for våre forskjellige profesjoner og for de mange virksomheter hvor de blir brukt at ikke alle har nøyaktig samme utdanningsbakgrunn. Variasjon gir informasjon.

Utenlandsstudentene og ANSA står i et spesielt forhold til utdanningssystemet, dels i Norge, dels i andre

land. Jeg vil derfor si noen ord om utviklingen innenfor høyere utdanning både ute og hjemme.

Noe forenklet kan en vel si at politikken for høyere utdanning i de fleste vestlige land har gjennomgått tre hovedfaser i tiden etter den 2. verdenskrig, og kanskje er den 4. i emning.

De første 10-15 årene var interessen nesten ensidig knyttet til dimensjoneringen av den høyere utdanning og utbygging av universitet og høyskoler. Det gjaldt å få plass til økende alderskull, og nye grupper som tidligere ikke i samme grad hadde funnet veien til høyere utdanning. Jeg skal gi noen tall som belyser denne utviklingen:

6.

Ved norske universitet og høyskoler var det før krigen ca. 6 000 studenter. I 1962 var tallet økt til ca. 12 500. I 1972 ca. 37 000 og i 1981 ca. 40 500 studenter. Hertil kommer våre utenlandsstudenter. Tallet på disse er i år ca. 4 000.

I de siste årene har det ikke vært den samme vekst i søkningen til høyere utdanning som tidligere - det har vel sammenheng med situasjonen i arbeidsmarkedet. I Norge har det vært mulig å redusere utbyggingstakten uten at det har skapt alt for store køer foran portene til universiteter og høyskoler. Vi har også kunnet åpne opp en del på adgangsbetingelsene, slik at også en del studenter som ikke har gått den vanlige skoleveien, har

fått slippe til. Det gjelder ikke minst noe eldre, med erfaringer fra arbeidsliv, og det har særlig slått ut i økte studiemuligheter for kvinner. Nå er halvparten av de som tas opp ved universitetene kvinner.

Jeg vil og nevne utbyggingen av de regionale høyskoler, bl.a. distriktshøyskoler. En slik distriktspolitisk utbygging har vist seg å være et riktig og betydningsfylt alternativ til de tradisjonelle universitets- og høyskolestudier i Norge.

I årene framover må vi nok likevel regne med at søkerpresset på høyere utdanning igjen vil øke. Det vil vekke til live det gamle spøkelset om "overproduksjon",

som jo er en realitet på en del områder i atskillige land.

Riktignok har en flerdobling av utdanningskapasiteten ved universiteter og høyskoler i de fleste land kunnet skje uten større problemer i arbeidsmarkedet. Men også her er det vel en grense, i alle fall på kortere sikt. Likevel er det grunn til å peke på at arbeidsledighet blant folk med høyere utdanning først og fremst forekommer hvor det også er stor, allmenn arbeidsledighet. Og da er regelmessig de grupper som har minst utdanning, hardest rammet.

Den andre fasen som særlig karakteriserte 1960-årene, var preget av sterk interesse for organisasjonsstrukturene i høyere utdanning. Nye institusjonstyper, nye studier og studieopplegg preget denne tiden, til dels som et svar på de problemer den sterke økningen i studenttallet skapte.

Også dette er problemer vi stadig lever med. I en rekke land er det skapt alternative institusjoner til de tradisjonelle universitetene, samtidig som universitetene vel aldri vil komme tilbake til sin tradisjonelle, professordominerte form. Universitetene vil likevel ikke miste sitt selvstyre og den nødvendige frihet i faglige spørsmål. Noen entydig modell for framtidens universiteter har vi vel ikke nådd fram til.

Blant de problemene som har meldt seg, er tendensen til utvikling av et institusjonshierarki, med "fine" og mindre fine institusjoner. Dette skaper igjen skjevheter i rekrutteringen, både av lærere og studenter, og de gir muligheter for at den gamle eliteutdanningen, med de privilegier den medførte, kan overleve innenfor et system for høyere utdanning som i prinsippet er åpent for 20-30% av ungdomskullet. I Norge forsøker vi å unngå et slikt prestisjehierarki institusjonene imellom, og for så vidt studiene imellom, men i en rekke andre land synes et slikt hierarki å være dypt innarbeidet.

Et særlig problem i Norge er det store antall små institusjoner for høyere utdanning. Alt i alt administrerer

Kirke- og undervisningsdepartementet noe slikt som 150 utdanningsinstitusjoner på dette nivået. Denne institusjonsspredningen har vært verdifull ut fra distriktspolitiske hensyn, og når det gjelder nærhet til lokale problemer og behov. Men faglig sett er det klart at små institusjoner med liten faglig bredde har vansker med å holde den standard vi gjerne skulle se. Dette er problemer vi må arbeide mye med i årene framover.

I løpet av 1970-årene har vi så fått det en kan kalle en tredje fase i politikken for høyere utdanning, hvor interessen for utdanningens innhold er kommet i forgrunnen. Her kommer blant annet behovet for tverrfaglighet inn i bildet, og mulighetene her henger igjen sammen med

institusjonsstruktur og organisasjonsformer. Det er også et spørsmål om kontakten med virkeligheten utenfor institusjonene, hvor problemer ofte defineres på en måte som vanskelig lar seg passe inn i de tradisjonelle akademiske disiplinene.

Forholdet mellom forskning og undervisning er sentralt i denne sammenheng, og i et internasjonalt perspektiv har det her skjedd fundamentale endringer på forholdsvis kort tid. Hovedtyngden av forskningen i de vestlige land foregår i dag utenfor universiteter og høyskoler, og selv grunnforskningen bygges etter hvert ut i spesialiserte forskningsinstitutter uten direkte tilknytning til utdanningen. Norge har vel ikke gått

fullt så langt på denne veien som mange andre land, men det er klart at vi må ~~overveie~~ omhyggelig om vi fortsatt ønsker den tradisjonelle samkoblingen mellom forskning og undervisning på høyere nivå, eller om vi i likhet med USA skal akseptere at nærmere 80% av studenter i høyere utdanning går ved institusjoner hvor det ikke drives nevneverdig forskning.

Den mer kritiske holdning til lærestoffets sannhetsverdi, og til forskningens objektivitet, som har dominert diskusjonene i 1970-åra, spiller vel i dag en noe mindre rolle. Men den har ført til gjennomgripende endringer i forskning og undervisning i store deler av den høyere utdanning, og vi må være varsomme med å la

pendelen svinge for langt tilbake i retning av ukritisk akseptering av ekspertenes vurderinger. At forskning og undervisning også har en ideologisk side, er en lærdom fra 1970-åra som vi ikke må glemme.

Og så kan vi regne med at 1980-åra vil bringe nye problemer. Jeg synes det er mange tegn i tiden som tyder på at vi i årene framover vil måtte være sterkt opptatt av det en kan kalle den uformelle læringen. Og da tenker jeg ikke bare på de tradisjonelle formene for voksenopplæring, som jo har vokst meget sterkt i de seinere årene. Jeg tror utviklingen på mediasiden, og av kommunikasjonsteknologien, vil komme til å sette stadig sterkere preg på utviklingen.

Det vokser etter hvert fram omfattende og høyt spesialiserte informasjonssystemer som etter noen tid også vil nå inn i hjemmene. Dette vil skape muligheter for en langt mer aktiv selvlæring enn tradisjonelle leksika, oppslagsbøker, og faglitteratur. Mulighetene for effektiv toveiskommunikasjon vil også etter hvert bli ganske store. For skoleverket som helhet betyr denne informasjonsoverfloden at skolens dominerende stilling som informasjonsformidler blir fundamentalt endret. I langt større grad enn tidligere vil dens funksjoner måtte bestå i å hjelpe den enkelte med utvalg av informasjon som er relevant ut fra hans eller hennes behov.

Høyere utdanningsinstitusjoner kan bli særlig sterkt rammet av denne utviklingen. En hvilken som helst student vil kunne finne fram til mer autoritativ kunnskap enn den de enkelte lærere måtte sitte inne med, og det vil bli stadig vanskeligere å insistere på at institusjonenes lærere vet best hva studentene trenger. Så lenge universiteter og høyskoler har monopol på sertifisering for ettertraktede yrker, kan de selvsagt opprettholde en viss styring, men også dette sertifiseringsmonopolet kan etter hvert bli uthulet. Da blir det enda mer om å gjøre for de høyere utdanningsinstitusjonene å satse på hjelpe- og veiledningsfunksjoner framfor tradisjonell kunnskapsformidling. Det vil stille nye, og vanskelige krav til lærerstaben.

Foreløpig ser vi bare noen få konturer av denne nye fasen innen høyere utdanning. Vi vet ikke hvor dyptgripende kravet om endringer i realiteten vil bli, og hvor mye av den tradisjonelle institusjonsstrukturen som fortsatt vil vise seg å ha livets rett. Men jeg tror det er grunn til en omfattende og åpen diskusjon av disse spørsmålene, med et klart øye for hva som er i ferd med å skje mer eller mindre parallelt i en rekke land.

Siden ANSA i disse dager fyller 25 år vil jeg også si noen ord om utenlandsstudentene. De store grupper av utenlandsstudenter som vi har hatt etter krigen har utvilsomt hatt en rekke ulemper og ekstra problemer som studenter hjemme er blitt spart for. For landet har

18.

imidlertid våre utenlandsstudenter hatt stor betydning. Dersom opplæringsmulighetene utenfor landets grenser ikke var blitt brukt i så stor utstrekning, hadde vi hatt langt alvorligere problemer med mangel på kvalifiserte folk på en rekke viktige arbeidsfelter. Dette er en nokså banal, men likevel tungtveiende sannhet.

Hver enkelt av disse tusener av nordmenn som er kommet hjem igjen med utdanning fra andre land, har bidratt til å spre litt mer forståelse for andre folks levemåte og tenkesett. Vi som selv har vært så heldige og har hatt anledning til å være ute, vet hva et nytt miljø gir av nye inntrykk og erfaring. Dessuten har vi fått språkkunnskaper som er viktig i en tid med stadig økende internasjonalisering.

La meg til slutt få si at vi fra statsmyndighetenes side har opplevd ANSA gjennom 25 år som en meget aktiv og ansvarsbevisst interesseorganisasjon. Den har arbeidet til beste for utenlandsstudentene som såkalt pressgruppe både i student sosiale saker og i faglige spørsmål om godkjenning av nye fag og studieretninger. Vi har i frisk erindring engasjementet for utdanning av flere sivilingeniører utenlands.

Jeg vet at jeg har kirke- og undervisningsministeren med meg når jeg sier at vi i alle år har hatt et godt og for begge parter fruktbart samarbeid med ANSA.

Jeg vil derfor lykkehønske ANSA med 25-års-jubileet og med det arbeid som er utført for våre utenlandsstudenter.